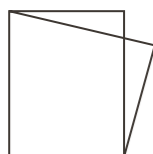

Jeg vil ikke i fængsel:

om den affektive ledelse af de arbejdsløses selvledelse

Sabina Pultz, adjunkt,
ph.d., Roskilde
Universitet

Arbejdsløse forvaltes i stigende grad som følsomme væsener, idet styringen ikke alene retter sig mod deres rationelle evne, men også deres evne til at blive bange, deres evne til at skamme sig og deres evne til at føle sig empowered. Men hvordan får vi greb om sådanne styringsmekanismer teoretisk og metodisk? På baggrund af en analytik fra governmentality studies samt en nyere affektiv analysestrategi analyseres eksemplarisk empirisk materiale fra et ph.d.-projekt, *It is not you, it's me: governing the unemployed self (2017)*, og følgende spørgsmål besvares: "Hvordan bliver unge arbejdsløse ledt, og hvordan leder de sig selv affektivt?"

Introduktion

En bange jobsøgende er ikke en god jobsøgende. Alligevel skal vi i denne artikel se, hvordan styringen af arbejdsløse blandt andet virker igennem at aktivere deres frygt for aldrig at finde et arbejde

og gennem deres frygt for at risikere økonomiske sanktioner, hvis de sætter en fod forkert i forhold til de ca. 30.000 siders love og regler, der på nuværende tidspunkt udgør dagpengeloven. Frygt er ikke den eneste følelsesmæssige kapacitet, der bliver gjort til genstand for styring i beskæftigelsessystemet; også skam og empowerment er centrale objekter for styringspraksisser i dag.

Arbejdsløshedsforskning spænder vidt og bredt, både hvad angår geografi, fagdiscipliner, metoder, teorier. På tværs af diverse greb er der en forholdsvis entydig dokumentation af de negative effekter af arbejdsløshed. Arbejdsløse har generelt set et dårligere psykologisk velbefindende, et lavere niveau af blandt andet selvtillid og self-efficacy, de har altså et dårligere mentalt og fysisk helbred (Paul & Moser, 2009; Immervoll, 2012; Vansteenkiste et al. 2005). Der er ligeledes et nogenlunde kohærent bil-

For at besvare artiklens spørgsmål har jeg valgt *governmentality studies* som overordnet analytik.

lede af en forøget forekomst af kliniske diagnoser såsom depression, angst, stress samt højere mortalitets- og selvmordsrater (Baum, Fleming, & Reddy, 1986; Ezzy, 1993; Feather, 1990, 1992; Goldsmith, Veum, & Darity Jr., 1996). I litteraturen er der en disput omkring kausalitet vs. selektion, dvs. hvorvidt arbejdsløshed fører til disse negative konsekvenser for mentalt og fysisk helbred, eller om det netop er mennesker med dårligere mentalt og fysisk helbred, som udvælges (selekteres) til arbejdsløshed. Der er empirisk støtte til begge dynamikker, og de er da heller ikke gensidigt udelukkende (Murphy & Athanasou, 1999).

Metastudier konkluderer, at forskningen på området overvejende set er kvantitativ i form af både tværsnit og longitudinelle survey studies. Fokus i disse studier er typisk på konsekvenser af arbejdsløshed på individplan uden

nogen væsentlig inddragelse af konteksten (Saks, 2006; Wanberg et al. 2012). Fra en socialpsykologisk vinkel er dette et problem, da den overser væsentlige dele af styringspraksisser, som sætter rammen for, hvordan unge arbejdsløse bliver ledt, og hvordan de leder sig selv.

Fra en socialpsykologisk vinkel er den institutionelle indlejring netop vigtig for at forstå samspillet mellem struktur og identitet og således også for at forstå, hvordan den enkeltes psykologiske funktionsmåde hænger sammen med det samfund og det beskæftigelsessystem, som det indgår i. I litteraturen er der desuden en tendens til at overse, hvad de arbejdsløse egentlig selv siger om det, de oplever som arbejdsløse. For at råde bod på dette kan denne artikel samt det ph.d.-projekt, artiklen udspringer af, ses som et bidrag til viden om, hvordan de unge oplever, bruger og forholder sig til dagpengesystemet.

Overordnet set skal arbejdsløshed ikke kun forstås i økonomiske eller finansielle termer, men også i moralske og identitetsmæssige (Creed & Muller, 2006). Det afspejles i det ubehag, som arbejdsløse kan opleve, når de får det klassiske spørgsmål; hvad laver du? Arbejde hænger intimt sammen med identitet (Beck, 1992), og det ikke at have et arbejde og tilmed modtage penge fra staten (også selvom man selv har betalt til det gennem medlemskab af en A-kasse) er for mange en skamfuld affære, der i individualismens tidsalder giver anledning til spørgsmålet: Hvad er der i vejen med mig? (Sharone, 2013).

Nærværende artikel har til formål at undersøge, hvordan styringspraksisser i beskæftigelsessystemet involverer og målrettes de arbejdsløses følelsesliv og evne til at blive stemningsmæssigt påvirket. Gennem en socialpsykologisk

En socialpsykologisk tilgang til styringspraksisser indebærer, at man træder et skridt væk fra en individualistisk forståelse af f.eks. følelser som noget, der primært er inde i hovedet på folk, og i højere grad analyserer det som et kontekstsensitivt spørgsmål.

analyse, der henter sin analytik fra *governmentality studies* og kobler det med en affektiv analysestrategi med inspiration fra Ahmeds begreb om *klistrende følelser* (2014), bidrager artiklen til en bredere diskussion af spørgsmålet om, hvordan man sætter begreb på og analyserer følelser og affekter som essentielle kapaciteter i aktuelle styringsproblematikker på diverse velfærdsområder.

Socialpsykologisk tilgang

Hvad vil en socialpsykologisk tilgang imidlertid sige? Asplund definerer en socialpsykologisk tilgang som det at belyse det problematiske forhold mellem individet og samfundet, hvor individer ikke blot tilpasser sig som nikkedukker (Asplund, 1983). I forlængelse heraf er jeg inspireret af Mørchs (1994) ungdomsteori og forståelsen af at de unge aktivt forvalter de samfunds-

mæssige betingelser på måder, som giver mening for dem. Arbejdsløshed beskrives af én af interviewpersonerne, John, som at: "staten er flyttet ind i min stue" (Pultz, 2017, s. 25) og placeres således lige i hjertet af relationen mellem individ og samfund.

En grundlæggende forståelse i den kritiske socialpsykologi er, at forståelser af sociale fænomener forskydes, flytter sig og forhandles socialt. Hvad der er sandt at sige om et fænomen flytter sig igennem tid – der har altså været skiftende (dominerende) forståelser af arbejdsløshed. I en dansk kontekst har Larsen (2013) lavet en historisk analyse af forståelsen af arbejdsløshed, og han identificerer grovkornet en bevægelse fra at se arbejdsløshed som selvforskyldt til at være uforskyldt til selvforskyldt i nutidens samfund:

1500-1900: Ledighed er selvforskyldt og love skal have en trusselseffekt, der motiverer den ledige til at komme i arbejde.

1900-1990: En periode med forbedringer af lediges vilkår som led i arbejderbevægelsens kamp. Ledighed ses her som overvejende uforskyldt og politiske indsatser skal have en tryghedsskabende effekt.

1990-2013: Ledighed er i høj grad selvforskyldt og skyldes dovenskab, der skal afskrækkes eller trues væk i kraft af øget kontrol og økonomiske sanktioner.

Den måde arbejdsløshed forvaltes på er således hverken naturlig eller selvsagt, men derimod skabt af kulturelt og historisk kontingente forhold og den kunne i princippet altid være anderledes. Den

nuværende forståelsesramme læner sig således op af tendens til at koble arbejdsløshed med den enkeltes eget ansvar i tråd med hvad der karakteriseres som individualiseringen af arbejdsløshed (Beck, 1992; Sharone, 2013).

Governmentality og affekter

For at besvare artiklens spørgsmål har jeg valgt *governmentality studies* som overordnet analytik. Her er nogle særligt gode analytiske værktøjer til at forstå, hvordan styring udfolder sig imellem, hvad Foucault og andre kalder magt- og selvteknologier. Hvordan subjekter bliver til, eller hvordan de subjektiveres, anskues således i dette krydsfelt mellem magt- og selvteknologier.

Governmentality studies introduceres af Foucault og videreudvikles af blandt andre Mitchel Dean og Nikolas Rose (Dean, 2005, 2007, 2010; Foucault, 2008; Foucault et al., 2007; Rose, 1996, 1999). I governmentality studies betones, at ledelse hænger tæt sammen med selvledelse, således at den måde arbejdsløshed forvaltes og forstås på i en kulturel og samfundsmæssig kontekst virker ind og modulerer den måde, som arbejdsløse forstår og leder sig selv på. Governmentality beskrives desuden som det at lede på et mulighedsrum, hvilket betyder, at styring gør nogle handlinger mere oplagte end andre og fremmer således særlige former for adfærd og selvforståelse. Særligt Rose (1999) som udvikler governmentality specifikt i forhold til psykologi udfolder, hvordan man kan forstå begrebet som at det både er et styringselement, som kobles til forvaltning "government", men samtidig er det også bredere koblet til verbet "to govern" dvs. en bredere form for styring, der ikke kun på forskellig

vis former adfærd, men desuden også måder at tænke på, forholde sig på, forstå på og centralt i denne kontekst måder at føle på.

Der er tale om en analytik, der kobler det institutionelle niveau til det personlige ved hjælp af begreberne magt- og selvteknologier (Foucault et al., 1988). Magtteknologier er de styringsteknologier, der anvendes til at styre arbejdsløse (love, regler og praksisser), hvor selvteknologier er individers måder og midler til at styre og lede sig selv. Der er en antagelse om at magt- og selvteknologier hænger nøje sammen – det politiske, forvaltningsmæssige og institutionelle niveau sætter rammen for, hvad der er muligt at gøre, og samtidig virker de egentlige praksisser, forhandlinger af sociale identiteter tilbage på det første niveau. Sociale policies er således ikke noget eksternt i forhold til individerne, men spiller derimod en aktiv rolle i forhold til at skabe særlige subjektiveringstilbud og er på den måde en aktiv medskabere af, hvad det vil sige at være arbejdsløs. I forhold til traditionelle governmentality studies analyser skruer jeg op for det mikro-politiske niveau og zoomer ind på selvteknologierne til at belyse, hvordan arbejdsløse konstitueres set fra deres synspunkt.

Affektiv subjektivering

En socialpsykologisk tilgang til styringspraksisser indebærer, at man træder et skridt væk fra en individualistisk forståelse af f.eks. følelser som noget, der primært er inde i hovedet på folk, og i højere grad analyserer det som et kontekstsensitivt spørgsmål. I sådan en optik forstås følelser og emotioner som værende skabt i sociale sammenhænge

og kontekster. Der er givetvis stor individuel variation i forhold til, hvordan den enkelte arbejdsløse person påvirkes følelsesmæssigt, men fokus er på at kortlægge de mønstre eller de skub der i retning af at producere særlige følelser og emotioner. Det er ikke svært at blive enige om, at der til en begravelse er et skub henimod en følelse af sorg eller tristhed, selvom alle ikke er "lige kede af det". Affektive styringspraksisser virker (heller) ikke på en monolitisk facon. For at begribe, hvordan der ledes affektivt på arbejdsløses mulighedsrum, er det ikke tilstrækkeligt at lave en lingvistisk analyse af de talte og skrevne ord i beskæftigelsessystemet. Styringspraksisser består desuden i mere diffuse former for styring, hvor de arbejdsløse bliver følelsesmæssigt stemt og affektivt mobiliseret på forskellig vis. Det drejer sig eksempelvis om, hvordan man forsøger at skabe en "god vibe" som ramme for de tilgængelige subjektiveringstilbud. Modulationen af stemninger er således en del af ledelsen af selvledelsen, og som vi skal se har den stor betydning for, hvordan de arbejdsløse har det i deres hverdag.

I governmentality studies har der været tradition for at vægte lingvistiske analyser på bekostning af analyser med blik og øje for materielle og affektive perspektiver (Raffsnoe et al., 2016). Greco & Stenner (2013, p. 12) udpeger, hvorledes governmentality studier ikke i tilstrækkelig grad inddrager affektive kapaciteter:

"But it also reflects a typical assumption, in the literature on governmentality, that the subject at the centre of neoliberal governmentality is a subject defined by its capacities for calculation, rationality and autonomy.

Affectivity, emotion and desire do not feature in this characterization”.

I forlængelse af den kritik er jeg motiveret til at integrere en nyere teoretisk udviklingslinje indenfor governmentality studies-litteraturen, inspireret af den såkaldte affektive vending, som bygger oven på og videre på den sproglige (Brøgger & Staunæs, 2016). Staunæs og Bjerg (2014, s.1) pointerer: “affects and affectivity are not simply by-products or something to be overcome, but the core matter to be managed by and through”.

Ifølge affektteoretiker Sarah Ahmed afgrænses emotioner ikke til noget intra-psykologisk, men i stedet skal vi se på emotioners produktive rolle. Hvad gør emotioner for konstitueringen af arbejdsløse? Hvad gør frygt? Hvad gør skam? Skam beskrives af Ahmed (2014) som den affektive omkostning ved ikke at følge det normative script i en given kontekst og kultur. Hun anvender metaforen “klister” for at illustrere skammens virkning, og netop denne metafor skal vi se er en gunstig analysekategori i forhold til at begribe de arbejdsløses affektive subjektivering. Den affektive subjektivering er med til at forme den måde, de arbejdsløse forholder sig til sig selv på gennem de subjektiveringstilbud og stemninger, atmosfærer og forskellige positive og negative ladninger, der er koblet dels til det at blive arbejdsløs, men også til mere konkrete erfaringer såsom til møder på jobcenter og i a-kassen ned andre arbejdsløse.

Det danske dagpengesystem

For at lave en kontekstsensitiv analyse i overensstemmelse med en socialpsykologisk optik, skitseres her de mest centrale træk ved den danske velfærdsstat.

Den danske velfærdsstat er universalistisk, dvs. alle borgere har ret til sociale ydelser, og vi har et flexicurity-system (Barbier, 2004). Det betyder, at arbejdsmarkedet er karakteriseret ved en høj grad af fleksibilitet, der gør det muligt for arbejdsgivere at ansætte og afsætte medarbejdere forholdsvis smertefrit, og det er så til gengæld balanceret af et bredt sikkerhedsnet, der griber den, der står udenfor arbejdsmarkedet. Den politiske udvikling de seneste årtier har medført, at fleksibiliteten fortsat er intakt, hvorimod sikkerhedsnettet er indskrænket ad flere omgange.

Således er dagpengeretten siden 1992 gået fra tidsubegrænset til 7 år i 1993, 5 år i 1995, 4 år i 1998, og siden 2010 har det været muligt at modtage dagpenge i maksimalt 2 år, med en genoptjeningsperiode på 52 uger inden for 3 år. Det helt store politiske skifte i beskæftigelsespolitikken fandt sted i 1994, da det såkaldte *aktiveringsparadigme* blev introduceret (Torfing, 1999).

Aktiveringsparadigmet dækker kort sagt over et skifte fra, at staten forsøger passive arbejdsløse borgere til, at de skal gøre sig fortjent til at være på offentlig forsørgelse gennem særlige aktiviteter både i form af at stå til rådighed for arbejdsmarkedet og ved at leve op til et aktivitetskrav. Udviklingen afspejler en bred europæisk tendens, der tilstræber at skabe en aktive jobsøger fremfor en passiv modtager (Dean, 1999; Bengtsson et al., 2015) med indflydelsesrige supranationale aktører såsom OECD (Bredgaard & Larsen, 2006; Daguere, 2007).

Eksemplarisk analyse

Hvordan omsætter vi så disse abstrakte teoretiske perspektiver til konkrete

metoder til at indsamle viden om hvordan det sker? I det følgende giver jeg eksemplariske nedslag fra det samlede empiriske materiale fra mit ph.d.-projekt, der tæller 39 interview, feltobservationer foretaget i en større national a-kasse igennem to måneder, dokumentanalyse af internt organisationsmateriale og hjemmeside, interview med en leder af organisationen samt en større national spørgeskemaundersøgelse. For en mere udtømmende beskrivelse af datamaterialet se Pultz (2017).

Analysen er struktureret således, at vi først beskæftiger os med magtteknologier, dernæst retter vi blikket mod selvteknologierne. En sådan adskillelse er af analytisk, ikke ontologisk karakter, da begrebsparret virker sammen på dynamisk facon, og de udpegede teknologier diskuteres ligeledes i samspil med hinanden.

Magtteknologierne afdækkes delvist af en kortlægning af praksisser i beskæftigelsessystemet, den egentlige kommunikation i a-kassen samt de arbejdsløses fortællinger om erfaringer med systemet. Selvteknologier afdækkes alene af de subjektive beretninger om, hvordan de arbejdsløse oplever at være i systemet, samt hvordan deres status som arbejdsløs i øvrigt påvirker dem i deres hverdag.

Den affektive analysestrategi består i at kode det empiriske materiale efter kategorier, der belyser affektive dele af styringspraksisser. Det drejer sig i denne sammenhæng om skam, frygt og empowerment, om end disse ikke fyldestgørende belyser de affektive dimensioner. Kodningen foretages ikke

Ifølge affektteoretiker Sarah Ahmed afgrænses emotioner ikke til noget intra-psykologisk, men i stedet skal vi se på emotioners produktive rolle.

alene der, hvor der eksplicit refereres til oplevelser, der er relateret til disse kategorier, men informeres desuden af mine egne beskrivelse af stemninger og atmosfærer foretaget under feltobservationer samt eksplicite spørgsmål til stemninger, humør, atmosfærer osv. under interviews.

Magtteknologier: empowerment og frygt

Det er udenfor denne artikels ramme at kortlægge det mudrede landskab af styringspraksisser, der er på spil i a-kassen og jobcentret og desuden under stærk indflydelse af den måde arbejdsløshed i det hele taget forstås i det omkringliggende samfund. For nu vil jeg henvise til afhandlingen og kort skitsere, at der er tale om modsatrettede og delvis paradoksale styringspraksisser. Således står eksempelvis kravet om at være aktiv i spændingsforhold til kravet om at være til rådighed. Nærmere bestemt: den arbejdsløse skal være tilstrækkeligt aktiv og proaktiv for at finde et arbejde, men samtidig – og i modsætning hertil –

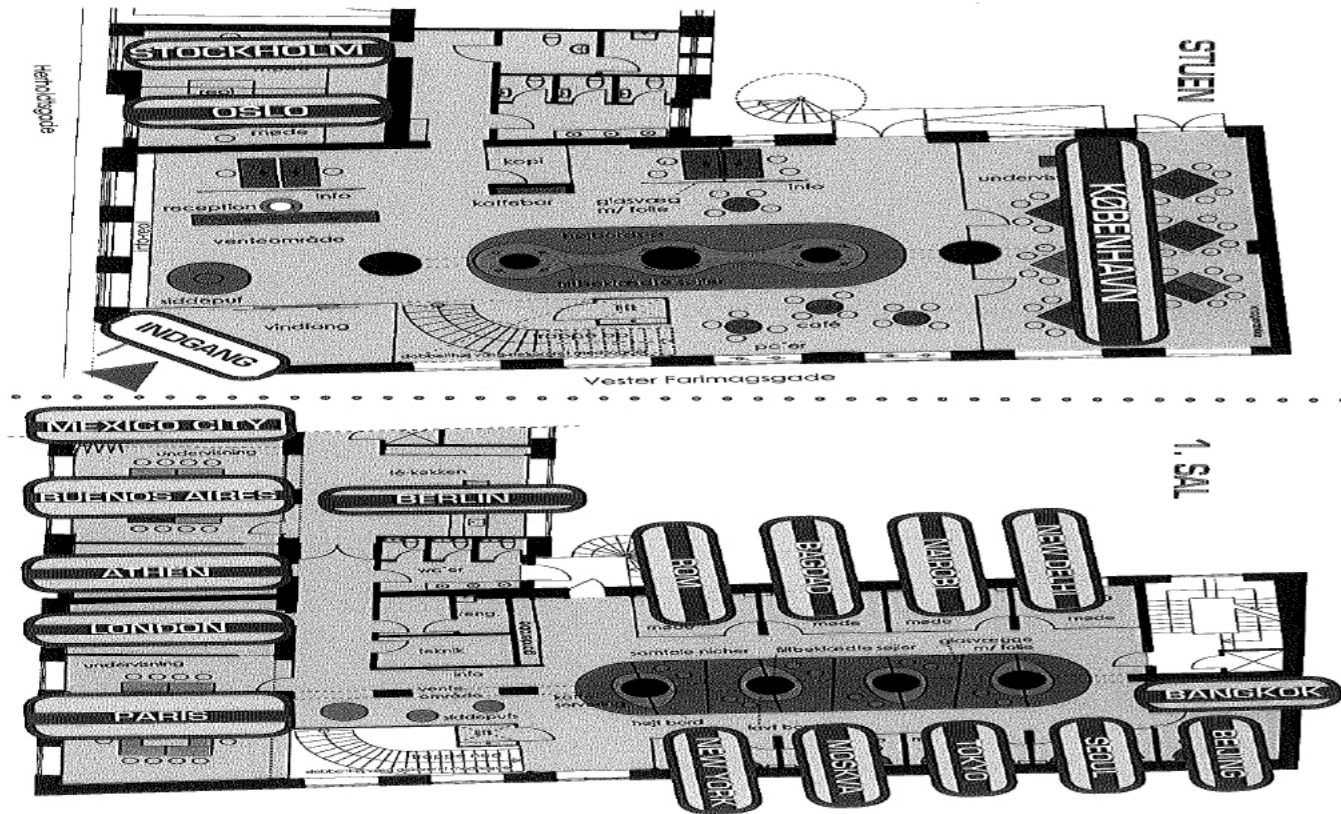
skal den arbejdsløse være tilstrækkeligt passiv ved f.eks. ikke at arbejde frivilligt mere end 10 timer ugentligt og ved at indrette sit således, det er muligt tage et fuldtidsarbejde inklusiv tre timers transport dagligt fra den ene dag til den anden. De empiriske nedslag skal således forstås i relation til dette overordnede landskab af styringspraksisser.

Det første empiriske nedslag fra det empiriske materiale stammer fra en feltobservation lavet i A-kassen.

Noget af det, jeg i særlig grad hæftede mig ved, da jeg lavede disse feltobservationer i a-kassen, var, at det til tider synes at ose af *empowerment*. For det første var det tydeligt, at der var sket en sproglige omkodning, således at jeg ikke stødte på selve ordet arbejdsløs i nogen kontekster. I stedet anvendtes udtryk som ledig, jobsøger, måske endda “imellem jobs” hen til den helt friske “åben for nye muligheder”. Den positive omkodning afspejlede sig også i de kurser, der blev udbudt. De var overvejende

inspireret af management-litteratur og sprogbrug, eksempelvis deltog jeg i kurset “Personlig branding” med undertitlen “Mig A/S” samt “Overtal andre til at sige ja”. For det andet – og det er her, vi skal opholde os lidt – kunne man også i bygningens infrastruktur fornemme en ambition og intention om at skabe de arbejdsløse som kompetente, empowered verdensborgere. F.eks. ses her på et kort over a-kassen, hvordan de enkelte lokaler ikke var navngivet efter tørre tal, men derimod efter navne på storbyer rundt omkring i verden såsom Beijing, Tokyo, New York:

Velkomstmødet foregik som oftest i lokalet, der hedder Buenos Aires på 1. sal. I tillæg til den kuriøse navngivning af lokaler var det desuden påfaldende, at a-kassen var indrettet med inspiration fra et hotel. Når man trådte ind ad døren, blev man mødt af en moderne lounge med bløde sofaer, og man kunne sætte sig ned og få sig en latté. Teknologierne har til hensigt at skabe særlige arbejdsløse, og denne materielle og affektive

infrastruktur har til formål at skabe arbejdsløse, der sig selv som kompetente og empowered verdensborgere.

Teknologierne virker imidlertid ikke monolitisk, og det er ikke alle interviewpersoner, der beskriver, at de bliver empowered i mødet med a-kasserne og jobcentrene. Faktisk bemærkede adskillige, at det var pudsigt og decideret sjovt med den kontrast, der er mellem stemningen eller atmosfæren i jobcentret som en mere klassisk formynderisk institution, og a-kassen som imiterer en moderne organisation med ønske om at

empower medlemmer. Selvom magtteknologier således kan iværksættes på en måde, hvor intentionen er at levere små skub i retning af en særlig stemning, så er det ikke sikkert, at det er det oplevede resultat.

Det andet empiriske nedslag er også hentet fra feltobservationer i a-kassen, og her træder vi ind i et velkomstmøde til medlemmer, der for nyligt har meldt sig ledige.

På disse velkomstmøder præsenteres de ledige for en graf med en såkaldt

overlevelseskurve, der viser, at sandsynligheden for at finde et arbejde falder drastisk efter fire måneder. Udover at virke på et rationelt register i den forstand, så har videregivelsen af sådanne informationer tillige en anden slags effekt. Udover at den virker på et rationelt register, der synliggør forholdet mellem cost/benefit, så virker den også på et affektivt register. Således stimuleres frygten for at havne i gruppen, der har endnu dårligere chancer for at finde et arbejde, ikke at finde et arbejde allerede fra det første møde med systemet. Formålet med denne

teknologi er givetvis at skabe et mulighedsrum, der fremmer, at de arbejdsløse med det samme gør en ihærdig indsats for at komme i arbejde. Det er imidlertid en udfordring at vække det frygtssomme affektive register således, at det har en fordrende effekt på jobsøgningsadfærd og ikke så at sige kammer over i at producerer for meget frygt og således virke handlingslammende eller forstyrrende på jobsøgningen. Teknologien giver bagslag og i stedet har den effekt, at de ledige bliver dårligere i stand til at finde et arbejde. Vi vender os mod interviewmaterialet for at få bedre greb om, hvordan vi kan spore den affektive subjektivering i de subjektive beretninger om erfaringer med systemet.

Selvteknologier:

frygt, skam og taberklubben

Særligt fra interviewmaterialet kan vi udforske, hvordan diverse styringsteknologier opleves og virker på de arbejdsløse. Igennem dette empiriske materiale tilbydes vi et blik ind i selvteknologierne samt samspillet mellem magt- og selvteknologier. Det tredje empiriske nedslag er således i de 39 interviews med unge ledige, der er på dagpenge.

En stor del af projektets interviewpersoner beskriver, hvordan det at være arbejdsløs kan vække en række usikkerheder og bekymringer for fremtiden. Her hører vi fra Lars, en nyuddannet teolog, som på daværende tidspunkt havde været arbejdsløs i fem måneder:

”Hey, det stopper aldrig. Hvornår skal jeg tilbage til at arbejde eller studere? Hvornår vil jeg nogensinde lave noget igen... Jeg ved det ikke... (...) Mine frustrationer og min grundangst og usikkerhed om fremtiden smitter af

på mig og gør mig i dårligt humør, så jeg bliver frustreret og hurtig vred”.

En af a-kassens nøglefunktioner er at monitorere og sikre, at deres medlemmer lever op til de krav om aktiv jobsøgning, der er og sanktionere dem, hvis dette ikke er tilfældet. A-kassen omtaler de gældende regler og love som en ”regeljungle” og i kommunikationen gennem breve, til møder og på hjemmesiden er der overvældende mange referencer til økonomiske sanktioner, hvis disse regler ikke overholdes. Flere interviewpersoner beskriver, at de har en latent frygt for at gøre noget forkert og blive fanget i det. Sasha, som har været arbejdsløs i tre måneder på daværende tidspunkt siger: ”Jeg er hundeanngst for at a-kassen ringer til mig og siger, at jeg mangler at gøre noget. Da de ringede, blev jeg pissebange. Jeg var dødsensangst”.

For Peter hænger de mange regler og de omfattende krav til aktivitet sammen med, hvad han kalder en generel tone i forhold til arbejdsløse. Den opfattelse resonnerer i mange interviews i det samlede datamateriale. Han beskriver det negative syn på arbejdsløse og uddyber i forhold til de psykologiske konsekvenser det har for ham:

”Jeg tror mine venner er ligeglade, men det er et tab af social status for mig. Jeg plejede at arbejde i Justitsministeriet og jeg fik gode karakterer, jeg var god til det jeg lavede, men nu er jeg arbejdsløs. Det lyder så ubrugeligt. Det er forfærdeligt. Det er forfærdeligt, og jeg tror at mange mennesker går ned på grund af det. Jeg synes, jeg har god selvtillid, jeg er glad for mit liv og mine venner, men

jeg er med på at alle er skrøbelige. Det er skrækkeligt, fra alle sider får du af vide, at det er din egen skyld. Du skal tage kurser, skrive bedre ansøgninger, du skal brede din søgning ud, gå ud til små og middelstore virksomheder, du skal være proaktiv, og du kan ikke forvente noget af nogen – du skal bare tage dig sammen. Der skal være en straf for det faktum, at jeg ikke arbejder og bidrager til samfundet, så de tager min tid. Jeg tror ikke det er en straf for min skyld, men for din skyld. Det er ligesom fængslet. Vi gør det ikke for at forbedre de kriminelle, men så vi kan sige: jeg vil ikke i fængsel”.

I tråd med sociologiske analyser af samtiden tilskrives arbejdsløshed den enkelte ifølge Peter – det er den arbejdsløses skyld, at vedkommende ikke har forvaltet sit liv godt nok. At blive arbejdsløs er koblet til et tab af social status i den forstand, at den arbejdsløse lægger samfundet til last. Det at modtage penge fra staten kommer således med en form for gæld til samfundet, hvor den arbejdsløse opfordres til at skamme sig over sin status. Ifølge Peter har det negative syn på arbejdsløse samt den hårde behandling af dem til formål at virke afskrækkende i den forstand, at borgere ikke skal ville være arbejdsløse. Styringen rettes i den forstand i højere grad mod hele befolkningen snarere end kun de arbejdsløse. Men denne styring har en følelsesmæssig konsekvens for han, idet han kommer til at føle sig værdiløs – ubrugelig, som han siger. Han beskriver meget udførligt, hvordan den negative positionering lægger op til, at han gennem megen aktivitet – herunder proaktivitet – skal demonstrere sin vilje til at være en ordentlig borger i sam-

Den affektive analysestrategi består i at kode det empiriske materiale efter kategorier, der belyser affektive dele af styringspraksisser.

fundet. Gælden kan således ifølge ham betales tilbage ved, at han demonstrerer sin brugbarhed. I den forstand modtager den arbejdsløse økonomisk valuta, men skal betale i en affektiv valuta, gennem ubehag, skam etc. At kompensere for sin gæld ved at mane mistanker til jorden går igen i majoriteten af de interviewedes fortællinger. Jakob beskriver, hvordan mistanken sniger sig ind selv i relationen til hans mor:

”Min mor, som af den bedste mening spørger hele tiden, nej, jeg har ikke hørt noget, ja, jeg sender. Det er ... der er mange med de rigtige intentioner, men det med at skulle forsvare sig hele tiden. Det med at skulle fortælle, hvorfor ikke og hvorfor ikke, kommer du til samtaler, er der noget at søge. Ja, det er ikke fantastisk. Det er en blanding mellem at skulle forsvare sig eller der er noget med, at jeg ikke er god nok eller gør det rigtige”.

Jakob oplever et behov for at forsvare sig, samtidig med at tvivlen på egne kompetencer og person sniger sig ind. Mange arbejdsløse oplever en diffus

mistænkeliggørelse, der kobles til at mærke den skam, der klistrer til kroppen som arbejdsløse. Det er svært at sige specifikt, hvor den kommer fra, men den har konsekvenser for relationer: ”Nogle gange kan man bare fornemme: ’gør hun virkelig, hvad hun kan.’ Jeg ved det ikke. Det er bare noget, man fornemmer, alle tænker, at man skal forklare hele tiden”. At blive arbejdsløs kommer så at sige med en affektiv pris, der kan beskrives som klistrende skam. Skammen sniger sig ind som en generel mistænkeliggørelse af den arbejdsløse: Gør du nu også nok? Bemærkelsesværdigt sniger den sig ikke kun ind i forhold til fremmede eller med bekendte, men ligeledes kræver den ind i de mest intime relationer såsom forælder/barn, imellem kæresten eller blandt tætte venner. Igennem de subjektive beskrivelser tegnes der således et billede af, at arbejdsløsheds-kategorien kobles til en produktion af negative følelser, og at den arbejdsløses selvforhold ændres markant.

Ved at se nærmere på de dynamikker, der udfolder sig i forhold til en negativ portrættering og i forhold til spørgs-

målet om at skamme sig over arbejdsløshed, ser jeg, hvordan mange undgår skammens klister og effekter på egen krop ved i stedet at klistre den til andre. Konkret foregår denne proces ved, at den enkelte ikke identificerer sig med at være arbejdsløs. På et overordnet plan foregår der altså en andetgørende proces imellem arbejdsløse og de arbejdende, hvor den arbejdsløse står i gældsforhold til den arbejdende. Men der foregår også en andetgørende proces internt indenfor arbejdsløsheds-kategorien. John siger:

”Det er sjovt, for jeg ser ikke mig selv som arbejdsløs. Jeg er på vej til at finde et arbejde. Jeg tænker, at for mig så er arbejdsløse dem, som går i længere perioder uden jobs, dem som ikke har fundet et job indenfor et år”.

Definitionen på de ’rigtige’ arbejdsløse er til tider overraskende specifik; det kan være de fyrede, de midaldrende, kontanthjælpsmodtagerne etc. Søren beskriver her, hvordan han på den ene side som arbejdsløs føler, at han tilhører en taberklub og på den anden side,

kommer han netop af med skammen ved at klistre den fast til nogle andre (Ahmed, 2014):

”Jeg har lært at kalde mig selv jobsøgende. Det er nok fordi min kone er socialrådgiver. Hun synes ikke, at jeg skal kalde mig selv arbejdsløs. Fordi jeg er en aktiv jobsøgende. Altså, i mit hoved er jeg arbejdsløs. Jeg mener, man har – jeg har følelsen af at tilhøre en taberklub, hvis jeg kan kalde det det. Det var den første oplevelse jeg havde da jeg kom til et af de der møder (...). Første gang jeg sad til sådan et møde, at det måske er som at sidde til et AA-møde. Ikke noget dårligt om det, men følelsen af at sidde med en masse og det er lidt en klub for de udstødte. Det er taberklubben, vi mødes i. Det er ikke sjovt at sidde med andre arbejdsløse. Det svinger, hvilken gruppe man er med. Jeg var på et tredages kursus på Niels Brock, det var et helt andet segment. Alle var ledige, men det var en anden gruppe og motivation. Det var faktisk spændende frem for de der standardgrupper, hvor der sidder en række midaldrende kvinder og mænd, som er fyret, fordi du er simpelthen ikke dygtig nok. Det kan godt være, de er dygtige, men jeg føler det er klubben for os, som ikke er dygtige nok, til det vi kan. Jeg trøster mig med, at det er fordi, vi er nyuddannede. Jeg sad med en pige, hun var også nyuddannet, vi kunne se, det var de samme følelser, det var mærkeligt at sidde i. Man sidder og hører på en kvinde i 40’erne, som snakker om etikken ved at bruge netværk for at komme frem. Altså sådan nogle ting, det har jeg ikke brug for”.

Søren beskriver her, hvordan det at blive arbejdsløs påvirker ham negativt følelsesmæssigt – han føler sig som en del af en taberklub, som medlem af AA. Han opfordres til at skabe sig selv som en (pro)aktiv jobsøger, men det er svært for ham. Hans oplevelse afspejler netop den affektive subjektivering af arbejdsløse, og de paradokser og modsætninger man skal håndtere. På den ene side opfordres han netop til at skamme sig som straf for at modtage penge, men på den anden side opfordres han til at kultivere og demonstrere affektive valutaer i jobjagten, såsom motivation og passion. Søren differentierer desuden mellem forskellige typer af arbejdsløse ved hjælp af motivation. De motiverede er groft sagt på jagt efter et arbejde og de umotiverede tilhører taberklubben. Han positionerer sig selv og en anden yngre nyuddannet i den såkaldt motiverede gruppe og sætter sig i opposition til midaldrende mænd og kvinder, som er blevet fyret, fordi de ikke var dygtige nok. Han håndterer den negative afficering ved at klistre den til andre arbejdsløse, således at han selv går fri. Ofte er en sådan strategi med til at understøtte en negativ repræsentation af arbejdsløse, selvom det hverken er bevidst eller intenderet.

Diskussion

På baggrund af den socialpsykologiske analyse kan vi karakterisere de specifikke styringspraksisser som komplekse og også modsatrettede. Det er ikke nok at se på love og regelsæt og både Rose og Dean betoner, at det er vigtigt at se på egentlige praksisser i netværk med mange aktører. For at få et indtryk af, hvad det er for styringsteknologier, der er på spil i dagpengesystemet, er det interessant at kortlægge de specifikke

subjektiveringsprocesser. Det vil sige, hvordan udfoldes de konkret og ikke mindst, hvordan virker de så? Hvordan forvaltes arbejdsløshed institutionelt (magtteknologier) og individuelt (selv-teknologier)?

I min proces med at blive bekendt med dette felt blev jeg klar over, at det er ikke nok at se på sprog for at forstå, hvordan unge arbejdsløse ledes, vi må også have en forståelse for og analyseværktøjer til at belyse, hvordan arbejdsløse styres gennem emotioner og affekter – dvs. mere diffuse former for styring, hvor de arbejdsløse bliver følelsesmæssigt stemt og affektivt mobiliseret på forskellig vis; både til at føle frygt og skam, men også til at blive empowered. Eftersom teknologierne ikke virker monolitisk, er det imidlertid interessant at se på, hvilke effekter de affektive dimensioner af styringspraksisserne har på de arbejdsløses hverdagsliv samt evne til at finde et arbejde.

De nuværende samfundsmæssige styringslogikker lægger op til at man forstår arbejdsløshed som et selvfor-skyldt problem. Private aspekter af ens personlighed bliver i den forstand objekt for invention og således afgrænses forklaringen på arbejdsløshed til det individuelle – eller højt interpersonelle perspektiv. Det at blive arbejdsløs går ind og påvirker den måde, man relaterer til sig selv på. Arbejdsløse opfordres til at forvalte sig selv som empowered og selvansvarlige og promoveres til at kigge på sig selv med et selvransagende blik og modulere sig i retning af de dyder, der promoveres. Arbejdsløshed er ikke blot forbundet med tab af penge, men også tab af social status, og det er skamfuldt at være arbejdsløs. Det at

skamme sig over ikke at have et arbejde er koblet til socialt integrative processer, hvor selvforsørgelse valoriseres og arbejde kobles til identitet og i den forstand er emotioner og affekter centrale genstande for styring i en socialpsykologisk forstand (Beck, 1992). De arbejdsløse skal indstille sig på et særligt følelsesarbejde – de skal helst komme af med de negative effekter eller stigma, der følger med det at være arbejdsløs. Med Ahmeds (2014) termer, skal de forsøge at komme af med det klister, som skam udgør. Og de arbejdsløse skal ikke bare komme af med det negative, de skal også være i stand til at spille det spil, der kræves af dem for at deltage på nutidens arbejdsmarked, inklusiv den emotionelle og følelsesmæssige økonomi dette kræver.

Overraskende nok handler det at være arbejdsløs sjældent om den konkrete proces, der drejer sig om at finde et arbejde. I langt højere grad handler det at være arbejdsløs om at håndtere en personlig, social og økonomisk udfordring, der ofte kommer til udtryk som en frygt eller angst. Angsten for aldrig at finde et arbejde og dermed aldrig finde fodfæste på arbejdsmarkedet med alt, hvad det indebærer af muligheder i livet. Denne angst er present for mange arbejdsløse; særligt i kølvandet på en række af afslag. En bange jobsøgende er ikke en god jobsøgende. Alligevel udvikles styringen af den arbejdsløse blandt andet på baggrund af en såkaldt

trusselseffekt, dvs. en incentivering der "truer" den arbejdsløse til hurtigst muligt at finde et arbejde, et løntilskud eller praktikplads.

De enkelte teknologier repræsenterer skub i forskellige retninger på samme tid, og således tvinges den arbejdsløse til at forholde sig selektivt til de skub, der er i diverse retninger. Der er således et spændingsforhold mellem det, at de unge arbejdsløse opfordres til at lede sig selv som kompetente og passionerede små virksomheder (enterprises), og at de på den anden side opfordres til at skamme sig over at modtage penge fra staten og til at bebrejde sig selv for ikke at være kompetente nok.

Hvad er det så, der vindes ved at inkludere en affektiv analysestrategi? Den affektive analysestrategi kan ses som et supplement til den uendeligt mangedecetterede virkelighed. Imidlertid finder en sådan strategi særlig relevans indenfor en analyse af styringspraksisser på arbejdsløshedsområdet, da det at blive arbejdsløs i sig ofte er en følelsesmæssig affære – hvad enten folk føler sig fortrøstningsfulde eller bekymrer sig om den usikre fremtid. Når vi således udvider vores analytiske scope til også at inddrage disse dele af styringspraksisserne, får vi blik for en affektive subjektivering, der ligeledes er afgørende for, hvordan de arbejdsløse kan skabe sig selv. På baggrund af analysen udpeges både interviewmateriale

samt feltobservationer som brugbare datakilder i forhold til at kaste lys over affektive dimensioner af styringspraksisser, men som også Cromby (2015) konstaterer udgør videomateriale en potentiel forbedring.

Konklusion

Jeg har dokumenteret, hvordan a-kassens affektive styring i særlig grad har til hensigt at skabe arbejdsløse, der føler sig stærke, selvansvarlige og "empowered". Samtidig er der i a-kassen og i de eksisterende love og regler skub i retning af at skabe frygtssomme arbejdsløse. Arbejdsløse – der bliver bange for at træde forkert og risikere økonomiske sanktioner og bange for aldrig at finde et arbejde. Udenfor den institutionelle virkelighed af dagpengesystemet knytter individualismen an til affektive skub i retning af, at arbejdsløse skal bebrejde sig selv for at nasse på staten, og de fordrer arbejdsløse til at skamme sig.

Igenem en eksemplarisk empirisk analyse har jeg udfoldet, hvordan en affektiv analysestrategi tilbyder en lovende mulighed i forhold til at begribe nogle af de mindre eksplicitte aspekter af nutidens styringspraksisser indenfor en socialpsykologisk governmentality studies-ramme. Jeg konkluderer, at både feltobservationer og interviews udgør solide datakilder til at foretage sådan en analyse, men peger samtidig på, at videomateriale udgør en potentiel forbedring af det empiriske materiale. ♦

REFERENCER

- Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Asplund, J. (1983). *Tid, rum, individ och kollektiv*. Stockholm: LiberForlag.
- Barbier, Jean-Claude (2004): *Systems of social protection in Europe: two contrasted paths to activation and maybe a third?*, i Jens Lind, Herman Knudsen & Henning Jørgensen (red.): *Labour and Employment Regulation in Europe*, Bruxelles, Peter Lang, 233-254.
- Baum, A., Fleming, R., & Reddy, D.M. (1986). Unemployment stress: Loss of control, reactance and learned helplessness. *Social Science & Medicine*, 22(5), 509–516. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(86\)90016-X](https://doi.org/10.1016/0277-9536(86)90016-X).
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage.
- Bengtsson, T. T., Frederiksen, M., & Larsen, J.E. (2015). *The Danish Welfare State, A Sociological Investigation*. Palgrave Macmillan.
- Bergmark, A., & Palme, J. (2003). Welfare and the unemployment crisis: Sweden in the 1990s. *International Journal of Social Welfare*, 12 (2), 108–122.
- Bredgaard, T. & F. Larsen (2006). *Udlisitering af beskæftigelsespolitikken – Australien, Holland og Danmark*, København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Campbell, J., J. Hall & O.K. Pedersen (red.) (2006): *National Identity and the Varieties of Capitalism – The Danish Experience*, København, DJØF Forlagene.
- Brøgger, K., & Staunæs, D. (2016). Standards and (self)implosion: How the circulation of affects accelerates the spread of standards and intensifies the embodiment of colliding, temporal ontologies. *Theory & Psychology*, 26 (2), 223-242. <https://doi.org/10.1177/0959354316635889>.
- Creed, P.A., & Muller, J. (2006). Psychological distress in the labour market: Shame or deprivation? *Australian Journal of Psychology*, 58 (1), 31-39.
- Daguerre, A. (2007). *Active Labour Market Policies and Welfare Reform – Europe and the US in Comparative Perspective*. New York, Palgrave Macmillan.

Dean, M. (1995). Governing the unemployed self in an active society. *Economy and Society*, 24(4), 559-583. <https://doi.org/10.1080/03085149500000025>.

Dean, M. (2010). *Governmentality, power and rule in modern society*. London: SAGE.

Dean, M. (2007). *Governing societies, political perspectives on domestic and international rule*. Open University Press.

Ezzy, D. (1993). Unemployment and mental health: A critical review. *Social Science & Medicine*, 37(1), 41-52. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(93\)90316-V](https://doi.org/10.1016/0277-9536(93)90316-V).

Feather, N. T. (1990). *The Psychological impact of unemployment*. New York, NY: Springer-Verlag.

Feather, N.T. (1992). Expectancy-value theory and unemployment effects. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65, 315-330.

Foucault, M. (2008). *The birth of biopolitics, lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Palgrave Macmillan.

Foucault, M. (2010). *The government of self and others, lectures at the Collège de France 1982-1983*. Palgrave Macmillan.

Foucault, M., Davidson, A. I., & Burchell, G. (2013). *Lectures on the Will to Know*. Palgrave Macmillan.

Foucault, M., & Lotringer, S. (2007). *The politics of truth*. Semiotexte.

Foucault, M., Martin, L. H., Gutman, H., & Hutton, P. H. (1988). *Technologies of the self, a seminar with Michel Foucault*. Tavistock.

Goldsmith, A. H., Veum, J. R., & Darity Jr., W. (1996). The psychological impact of unemployment and joblessness. *The Journal of Socio-Economics*, 25 (3), 333-358. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(96\)90009-8](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(96)90009-8).

Greco, M., & Stenner, P. (2013). Happiness and the Art of Life: Diagnosing the psychopolitics of wellbeing. *Health, Culture and Society*, 5 (1). <https://doi.org/10.5195/hcs.2013.147>.

Immervoll, H. (2012). "Activation policies in OECD countries: an overview of current approaches". *Social Protection and Labor Policy and Technical Notes 71903*. The World Bank.

Larsen, R., Engelbreth (2013). Ledighed og ledighed, kritisk analyse af et politisk normskred. Dana.

Murphy, G.C., & Athanasou, J. A. (1999). The effect of unemployment on mental health. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 72 (1), 83-99. <https://doi.org/10.1348/096317999166518>.

Mørch, S. (1994). Handlingsteorien. En ny fællesnævner for socialpsykologien? Udkast nr. 1 (ISSN: 0105- 2691). 45s./225.

Paul, K. I., & Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior*, 74(3), 264-282. doi:10.1016/j.jvb.2009.01.001.

Pultz, S. (2017). *It's not you, it's me, governing the unemployed self in the Danish welfare state*, Ph.d. dissertation. Kbh.: Københavns Universitet, Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.

Rose, N. (1996). *Inventing our Selves, Psychology, Power, and Personhood*. Cambridge University Press.

Rose, N.S. (1999). Powers of freedom, reframing political thought. Cambridge: Cambridge University Press.

Saks, A.M. (2006). Multiple Predictors and Criteria of Job Search Success. *Journal of Vocational Behavior*, 68 (3), 400-415. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2005.10.001>.

Sharone, O. (2013). Why Do Unemployed Americans Blame Themselves While Israelis Blame the System? *Social Forces*, 91(4), 1429-1450. <https://doi.org/10.1093/sf/sot050>.

Staunæs, D., & Bjerg, H. (2014). Self-management through shame - uniting governmentality studies and the "affective turn". *Ephemera*, 11 (2): 138-156.

Torfin, J. (1999). Welfare with workfare: Recent reforms of the Danish welfare state. *Journal of European Social Policy*, 9, 1, 5-28.

Vansteenkiste, V., Lens, W., De Witte, H., & Feather, N. T. (2005). Understanding unemployed people's job search behaviour, unemployment experience and well-being: A comparison of expectancy-value theory and self-determination theory. *British Journal of Social Psychology*, 44 (2), 269-287. <https://doi.org/10.1348/014466604X17641>.

Walters, W. (1994). The discovery of 'unemployment': new forms for the government of poverty. *Economy and Society*, 23 (3), 265-290. <https://doi.org/10.1080/03085149400000006>.

Wanberg, C., Basbug, G., Van Hooft, E. A. J., & Samtani, A. (2012). Navigating the Black Hole: Explicating Layers of Job Search Context and Adaptational Responses. *Personnel Psychology*, 65(4), 887-926. <http://doi.org/10.1111/peps.12005>.